O pledoarie pentru o gramatică oficială a limbii române

Cipriana-Elena PEICA
Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca
cipriana_peica@yahoo.com

Abstract: In school textbooks, Grammar and its parts are not clearly defined, thus providing the teacher with the choice of whether to formulate them or not and, if defining them is considered useful, the way in which it is done (mostly by the Romanian Language and Literature professors) is not unitary, which is explainable considering the fact that we do not have an *official grammar*. The fact that, by *force of habit*, *Academy Grammars* have represented the *official grammar* that both theoretically and practically appeared in the school textbooks is obviously not valid anymore, for the reasons that we will mention and argue.
Consequently, given the present situation, our proposal is to establish which is the official Grammar of the Romanian language. As we will show in this study, it is our belief that there is no compatibility between the contents of the school grammar and the new academic researches that, on the one hand, are heterogenic and sometimes contradictory as far as their content and terminology are concerned, and, on the other hand, sometimes are insufficiently adapted to the Romanian language's specific traits. For these reasons, for now and in their current form, they are not fit for pre university didactics, therefore a decision has to be made regarding the contents to be used by the ones that conceive school textbooks, but also by the teachers who have freedom in choosing the contents they want to teach, as well as the pupils, students or any other person interested in the study of Romanian contemporary grammar.
Keywords: *official grammar, morphology, syntax, Romanian language, academic research.*

În Antichitate, *gramatica* a fost inclusă în cadrul filosofiei şi al logicii, treptat desprinzându-se şi conturându-se ca disciplină autonomă. Acesta ar putea fi unul dintre motivele pentru care, în continuare, prin acest termen se denumeşte, pe de o parte, structura gramaticală a unei limbi, distinctă de vocabular, care ordonează gândirea, discursul scris şi discursul oral, iar, pe de altă parte, totalitatea ramurilor din domeniul lingvisticii.

Fără îndoială, *gramatica* (lat. *grammatica*, gr. *grammatikê*) – „ştiinţa literelor" sau „arta de a citi şi de a scrie" – este legată şi de vocabular, de formarea cuvintelor, de structura fonetică a acestora, de ortografie şi de punctuaţie, de morfosintaxă, de stilistică, de pragmatică, de retorică, de logică, precum şi de orice altă ştiinţă care se ocupă în vreun fel de cuvânt, dar, nu trebuie să uităm că, dintre toate domeniile enumerate, doar gramatica are rolul principal de a avea în vedere regulile morfologice şi sintactice după care se construieşte orice discurs, din orice domeniu.

De aceea o definire a gramaticii fără a face principala referire la cele mai importante părţi constitutive ale acesteia, *morfologia* şi *sintaxa*, nu poate fi concepută în mod

BDD-A28541 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:44 UTC)

corect şi complet, cu atât mai mult cu cât, încă din Antichitate, *gramatica* a fost împărţită în *morfologie* şi *sintaxă*.

O dovadă în plus în aces sens o constituie majoritatea definiţiilor care ne sunt oferite de către cele mai importante lucrări de specialitate şi care continuă, cu nuanţările de rigoare, direcţia fixată încă din cele mai vechi timpuri.

A. Astfel, potrivit ***Gramaticii Academiei*** **din 1963**, *gramatica* este „un ansamblu de reguli privitoare la modificarea cuvintelor şi la îmbinarea lor în propoziţii şi fraze" [GLR, 1966: 11].

Definiţia din **GLR** este scurtă, dar cuprinzătoare, referirile la cele două ramuri principale ale gramaticii fiind evidente, prin „modificarea cuvintelor" înţelegându-se, în mod clar, *morfologie*, iar prin „îmbinarea" în propoziţii şi fraze trimiterea făcându-se la *sintaxă*.

O altă carateristică a gramaticii care rezultă din definiţia de mai sus este exactitatea acesteia, ea fiind o însumare de „reguli"care stau la baza construirii oricărui discurs şi care sunt caracterizate prin logică şi, în general, prin invariabilitate.

Prin urmare, din punctul nostru de vedere, definiţia dată de **GLR** este conformă cu ceea ce înţelegem prin conceptul de *gramatica*, această definire fiind, pe de o parte, suficientă şi cuprinzătoare din punct de vedere semantic, iar pe de altă parte, delimitând, în mod clar, *gramatica* de toate celelalte ramuri conexe.

B. În ceea ce priveşte conceptul de *gramatică* **din alte lucrări ale literaturii de specialitate**, definiţiile sunt nuanţate de către fiecare autor în parte, dar, *per ansamblu*, esenţa din GLR se păstrează în fiecare dintre acestea.

- Astfel, **Iorgu Iordan** consideră că: „Gramatica este disciplina de studiu al nivelului gramatical, al sistemului şi al structurii limbii" [Iordan, 1956: 325]. Autorul subliniază că orice gramatică este *prescriptivă*, adică stabileşte un ansamblu de reguli în ceea ce priveşte organizarea şi funcţionarea sistemului, dar şi a structurii limbii, ceea ce nu exclude împărţirea gramaticilor în normative, descriptive şi generative [Iordan, 1956: 325-328].
- **Mioara Avram** foloseşte o definiţie de lucru din care reiese faptul că *gramatica* cuprinde două tipuri de reguli ce corespund părţilor sale constitutive – *morfologia* şi *sintaxa* – „un ansamblu de reguli privitoare, pe de o parte, la forma cuvintelor şi la modificările ei, iar, pe de altă parte, la îmbinarea cuvintelor în procesul comunicării" [Avram, 1986: 9].
- **Corneliu Dimitriu** consideră că „prin *gramatică* înţelegem ştiinţa care are ca obiect flexiunea cuvintelor şi îmbinarea acestora în unităţi sintactice" [Dimitriu, 1999: 1].
- Pentru **Ion Coteanu**, *gramatica* este „un număr de reguli" pe baza cărora se leagă cuvintele, aceasta seamănă cu „un mecanism... de ceasornic", ea trebuind a fi organizată după o „schemă… care să enumere în formă generală şi abstractă toate regulile acelei gramatici […] şi aplicaţiile concrete ale regulilor din schemă şi posibilitatea folosirii lor" [Coteanu, 1982: 8].
- În cadrul relaţiei pe care o prezintă între *sistemul gramatical* şi *cel lexical*, **Dumitru Irimia** precizează: „Sistemul gramatical se constituie: 1. dintr-o reţea de coordonate şi de relaţii între coordonate, desfăşurată în plan semantic şi în planul expresiei, prin (pentru) înscrierea sistemului lexical în relaţia de interdependenţă morfologie-sintaxă […] 2. o reţea de semne gramaticale, care asigură raportul dintre planul semantic şi planul expresiei, fie în interiorul nivelelor morfematic şi sintactic, într-o relativă (sau absolută) autonomie, fie în desfăşurarea interdependenţei dintre cele două nivele: *morfeme, elemente de relaţie* etc." [Irimia, 2008: 16-17]. Prezentând cele patru paliere – şi anume, cel *semantic, morfologic, sintactic* şi *deictic* –

BDD-A28541 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:44 UTC)

pe care părţile de vorbire îşi relevă identitatea în dinamica *sistem-structură*, autorul distinge *perspectiva morfologică şi sintactică* de celelalte două (*semantică* şi *deictică*), aceasta considerând că este descrisă de „poziţia unităţilor lingvistice în sistemul gramatical" [Irimia, 2008: 17].

C. O situaţie *oarecum* diferită întâlnim în cadrul **noilor tratate academice**.

• În **GALR** nu avem o definire clară, exactă a gramaticii. În cadrul *Introducerii* se precizează faptul că descrierea propusă situează structura gramaticală a limbii române între *sistem* şi *discurs* şi are în vedere *cuvântul* privit ca unitate a *sistemului*, dar şi a discursului, iar *enunţul* ca unitate a *discursului*, tributară din punct de vedere constructiv *sistemului* [GALR 2005: 1]. Drept urmare, primul volum vizează *gramatica cuvântului*, iar volumul al doilea, *gramatica enunţului*.

• **GBLR** ne este prezentată ca *o gramatică* declarată de către autori ca fiind „deschisă uzului didactic", *o gramatică* (cu carater profund inovator!) a claselor lexico-gramaticale*, o gramatică* în care fiecare parte de vorbire este prezentată din trei perspective: flexionară, sintactică şi semantică [GBLR, 2010: VII-XI]. În secţiunea destinată claselor lexico-gramaticale, se precizează că această nouă modalitate de abordare gramaticală oferă „exemplul cel mai clar al corelării perspectivelor şi, în fond, al dificultăţii, chiar al imposibilităţii, pentru multe fenomene, de a fi împărţite între morfologie şi sintaxă" [GBLR, 2010: 4].

Este evident că *noile gramatici* contopesc ceea ce denumim *gramatică tradiţională* cu *semantica şi cu alte ramuri care se ocupă de cuvânt*, importanţa acordată acestora din urmă fiind, din punctul nostru de vedere, exagerată. În plus, principiul conform căruia studiul limbii române contemporane trebuie să nu piardă din vedere „caracterul normativ şi pedagogic pe care trebuie să-l aibă pregătirea în universitate a viitorilor profesori de limba română" [Iordan, 1956: 21], principiu care a stat la baza realizării gramaticii din 1963, nu pare a fi avut în vedere de autorii *noilor gramatici*, deşi aceştia declară deschiderea cărţii *spre uzul didactic* şi afirmă că au conceput aceste tratate cu informaţii ce urmează a fi introduse în viitoarele programe şi manuale de limba română [GBLR, 2010: VII-XI].

În 1956, Iorgu Iordan preciza importanţa şi necesitatea distincţiei între gramatica descriptivă, cea normativă şi cea generativă: „Gramatica descriptivă, referindu-se la eşantion şi vizând structurile realizate ca atare, este limitată atât prin material, cât şi prin numărul finit de reguli formulate şi se opune, în felul acesta, atât gramaticii normative, cât şi celei generative, care urmărind structurile generice, vizează creativitatea limbii." [Iordan, 1956: 327]. Ne raportăm la această distincţie, deoarece considerăm că GALR şi GBLR nu au în vedere caracterul sistematic pe care trebuie să îl aibă descrierea şi analiza gramaticală, caracter care, pe de o parte, îi conferă chiar gramaticii ca ştiinţă trăsătura sistematică, iar, pe de altă parte, care facilitează atât însuşirea, cât şi aplicarea regulilor gramaticale. Acestea trebuie să fie bine înţelese şi corect asimilate pentru ca, ulterior însuşirii, să poată fi individualizate şi soluţionate adecvat excepţiile. Ceea ce ne oferă GALR, însă, reprezintă un şir mult prea lung de excepţii, prea puţine reguli şi multe dintre acestea fără aplicabilitate practică. Apreciem caracterul *modern* al noii gramatici, dar nu putem să nu remarcăm diferenţa mult prea mare în ceea ce priveşte *uzul didactic,* aplicabilitatea în ciclul preuniversitar între GLR şi, implicit, GALR şi GBLR. De aceea, ne întrebăm: în ce măsură se poate reflecta această gramatică în teoria şi practica gramaticii preuniversitare (şi nu numai), în ce măsură elevii ar putea să se perfecţioneze în materie de gramatică şi, implicit, să îşi îmbunătăţească comunicarea scrisă şi orală, bazându-se pe informaţiile furnizate de GALR şi GBLR?

BDD-A28541 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:44 UTC)

Mioara Avram consemna în 1986 că: „Perfecţionarea în materie de gramatică înseamnă însuşirea treptată a regulilor secundare, prin care se asigură atât corectitudinea deplină, cât şi îmbogăţirea şi nuanţarea exprimării din punct de vedere gramatical. […] Atenţie, deci, la însuşirea exactă a regulilor gramaticale în toate amănuntele lor!" [Avram, 1986: 12]. Din punctul nostru de vedere, această atenţionare este de actualitate, dar se pare că nu şi pentru autorii *noilor gramatici*.

Autorii GBLR afirmă: „GBLR, astfel concepută, vine în sprijinul următoarelor categorii de cititori: (a) **profesori de limba şi literatura română** […]; (b) **studenţi filologi** de la Facultatea de Litere şi de Limbi Străine […]; (c) **elevi de gimnaziu şi de liceu** interesaţi de studiul gramaticii […]; (e) **lingvişti şi non-lingvişti**, interesaţi să îţi „aducă la zi" informaţiile privind descrierea gramaticală a limbii române; (f) **cititori străini interesaţi de studierea şi de învăţarea limbii române**, precum şi de cercetările comparative, cartea de faţă având avantajul unei descrieri făcute din perspectiva teoriilor gramaticale moderne general recunoascute." [GBLR, 2010: X-XI]). Noi considerăm că publicul ţintă al GALR şi GBLR trebuie să fie, în mod evident, unul specializat, (deşi, după cum se poate observa, autorii susţin contrariul!), motiv pentru care privim,, între altele, ca fiind nepotrivit chiar titlul: *Gramatica limbii române*, deoarece **o gramatică** numită **a limbii române** este necesar, pe de o parte, să reprezinte limba română, să definească această limbă, să se raporteze şi să se regăsească în aceasta, iar, pe de altă parte, trebuie să reflecte particularităţile acesteia şi să aibă un caracter unitar. Din moment ce chiar autorii denumesc conţinutul acestui tratat academic ca fiind o ***descriere propusă***, nu putem să nu ne punem întrebarea: de ce nu au denumit-o ***O*** *gramatică a limbii române?* Întrebarea este legitimă, deoarece titlul şi anul apariţiei transmit, de fapt, un mesaj eronat şi anume că aceasta este *noua* gramatică care poate şi trebuie să îi ia locul *celei vechi*. Realitatea este în mod evident alta. *Noua gramatică* nu are nicio noimă fără *vechea gramatică*. Saltul este mult prea mare, prea multe etape au fost arse, iar în forma actuală nu ar putea micşora distanţa existentă între cele două – gramatica şcolară şi cea universitară. Din contră, distanţa a devenit mai mare, deoarece, din punctul nostru de vedere, gramatica şcolară ar fi trebuit să fie actualizată chiar cu noţiuni existente în GLR (de pildă, considerăm ca fiind nejustificată neintroducerea elementelor teoretice şi practice ce ţin de *elementul predicativ suplimentar* în manualele şi programele şcolare), iar în mod evident aceasta nu mai constituie o prioritate, în condiţiile în care noile tratate academice, văzute de unii ca noua abordare gramaticală, vizează o cu totul altă direcţie de urmat în acest sens.

În aceste condiţii, sesizăm o mare problemă generată de faptul că, în lipsa unei gramatici declarate ca fiind o gramatică oficială, *cutuma* a impus de-a lungul timpului considerarea tratatelor elaborate sub egida Academiei Române ca fiind materialul teoretic şi practic pe care îl vor avea în vedere autorii programelor şcolare, ai manualelor, precum şi metodiştii. Realitatea existentă ne îndreptăţeşte să afirmăm că, pentru unitate şi coerenţă, avem nevoie de a se stabili, în mod oficial, care este *gramatica limbii române*, deoarece, în ciuda faptului că autorii noilor lucrări academice declară că acestea sunt deschise uzului didactic, este evident că, în acest moment, în forma actuală, această afirmaţie poate rămâne doar la nivel... declarativ.

BDD-A28541 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:44 UTC)

BIBLIOGRAFIE

Bibliografie de specialitate:

*** 1966. *Gramatica limbii române* (GLR), vol. I, Ediţia a II-a revăzută şi adaugită, Bucureşti, Editura Academiei.

*** 2005. *Gramatica limbii române* (GALR)*, Cuvântul*, vol. I, Bucureşti, Editura Academiei Române.

*** 2010. *Gramatica de bază a limbii române* (GBLR), coordonator Gabriela Pană Dindelegan, Academia Română, Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – AL. Rosetti", Bucureşti.

Avram, Mioara, 1986. *Gramatica pentru toţi*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Socialiste Romînia.

Coteanu, Ion, 1982. *Gramatica de bază a limbii române*, Bucureşti, Editura Albatros.

Dimitriu, Corneliu, 1999. *Tratat de gramatică a limbii române. Morfologia*, Iaşi, Editura Insitutul European.

Iordan, Iorgu, 1956. *Limba romînă contemporană,* Bucureşti, Editura Ministerului Învăţămîntului.

Irimia, Dumitru, 2008. *Gramatica limbii române*, Ediţia a III-a revăzută, Iaşi, Editura Polirom.

Manuale şi programe şcolare consultate:

*** 2009. *Curriculum național. Programa școlară, Aria curriculară Limbă și comunicare, Limba și literatura română, clasa a V-a, ciclul gimnazial,* Aprobată prin ordin al ministrului, Bucureşti.

*** 2009. *Curriculum național. Programa școlară, Aria curriculară Limbă și comunicare, Limba și literatura română, clasa a VI-a, ciclul gimnazial,* Aprobată prin ordin al ministrului, Bucureşti.

*** 2004. *Curriculum național. Programa școlară, Aria curriculară Limbă și comunicare, Limba și literatura română, clasa a VII-a, ciclul gimnazial,* Aprobat prin ordin al ministrului, nr. 3552/08.04.2004, Bucureşti.

*** 2006. *Curriculum național. Programa școlară, Aria curriculară Limbă și comunicare, Limba și literatura română, clasa a VIII-a, ciclul gimnazial,* Aprobat prin ordinul ministrului, Nr. 3252/13.02.2006, Bucureşti.

Crişan, Alexandru, Dobra, Sofia, Sâmihăian, Florentina, 2011. *Limba română. Manual pentru clasa a V-a*, Bucureşti, Editura Humanitas Educaţional.

Crişan, Alexandru, Dobra, Sofia, Sâmihăian, Florentina, 2011. *Limba română. Manual pentru clasa a VI-a,* Bucureşti, Editura Humanitas Educaţional.

Crişan, Alexandru, Dobra, Sofia, Sâmihăian, Florentina, 2011. *Limba română. Manual pentru clasa a VII-a*, Bucureşti, Editura Humanitas Educaţional.

Crişan, Alexandru, Dobra, Sofia, Sâmihăian, Florentina, 2011. *Limba română. Manual pentru clasa a VIII-a*, Bucureşti, Editura Humanitas Educaţional.

BDD-A28541 © 2018 Editura Universităţii din Suceava
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-26 16:59:44 UTC)